

Katsaus

numero 1 1968

Reijo Wilenius

Matti Kukkaroinen

Anja Niinioja

Lauri Hannikainen

Silmäyksiä

Psykedelinen vallankumous

Kansallisvaltio ja talousteoria

Pravda

**Feodaaliyhteiskunnan perintö
hyvinvointivaltiolle**

M. Abdul: Aikamme Islam

KULTTUURI - POLITIIKKA - TALOUS

KATSAUS

Toimittajat: Reijo Wilenius (päätoimittaja), Raimo Antikainen

Toimitus ja tilaukset: Helsinki 32, Laajasuontie 26 D 28, puhelin 47 66 22

Vuositilaus 5 mk.

Katsaus voidaan tilata käyttämällä Kustannusoy Katsauksen postisiirtotiliä 145421

tai postista, kirjakaupoista ja asiamiehiltä.

Neljä numeroa vuodessa.

Kahdestoista vuosikerta.

Jokainen kirjoittaja vastaa itse kirjoituksensa sisällöstä.

PSYKEDELINEN VALLANKUMOUS

Reijo Wilenius

1960-luvun mukana alkaa maailman nuorisossa käymistila, joka näyttää tähänastisessa historiassa ainutlaatuiselta. Ainoa tämän kanssa verrannollinen aikaisempi ilmiö lienee ns. lasten ristiretket keskiajalla. Tätä liikettä on yritetty monenlaisin teorioin selittää, ja kun selitykset eivät ole riittäneet, se on tehty naurettavaksi. Eräs puoli tätä liikettä on ns. psykedelinen vallankumous.

Elokuussa 1960 vietti 39-vuotias Timothy Leary, Harvardin yliopiston psykologian apulaisprofessori, lomaansa Meksikossa ja kokeili muutamien huumausaineitten käyttöä. Häntä kiinnosti erikoisesti LSD, joka kolmekymmentä vuotta aikaisemmin oli sattumalta keksitty sveitsiläisen Sandoz-tehtaan laboratoriossa.

Alkuaan katolinen, hindulaisuuteen kääntynyt Leary ja hänen nuorempi kollegansa Alpert alkoivat tehdä kokeita myös Harvardin ylioppilailla ja saivat potkut yliopistosta. Mutta samalla Learysta ja LSD:stä tuli kummastakin kuuluisuuksia. Hän piti tätä ainetta uuden pelastussanomana välikappaleena. Sisäisistä kokemuksista, jotka hän oli saavuttanut sen avulla, hän kertoi kuin uskonnon perustaja näyistään:

Käsitin, että olin kuollut, että minä, Timothy Leary, naivi ja huoleton Timothy Leary, olin kuollut. Käännyin ja näin ruumiini makaavan vuoteella. Elämäni kulki silmiäni editse. Koin vielä kerran elämyksiä, jotka olin kauan sitten unohtanut.

Todella kuin salama kirkkaalta taivaalta iski nuorisoon LSD-liike. Sen olennaisin piirre oli sisäisen, mystillisen elämyksen, tietoisuuden laajentumisen saavuttaminen ikäänkuin oikotietä tämän huumaus-aineen avulla, samalla kun tunnustettiin, että esimerkiksi Zen-kou-

lutus merkitsi saman asian saavuttamista hitaampaa tietä. (Jo 50-luvulla oli kasvavassa määrin harrastettu idän uskontojen sisäistä koulutusta.) Kirjassa *Utopiates*, jonka Leary julkaisi yhdessä Alpertin kanssa, todetaan tämä yhteys:

Sille on annettu monta nimeä — Samhadi, Satori, Numina, Nirvana, mystillinen tai selvänäkijän tila... Vuosisatojen ajan on tiedetty, että ekstaattinen tila voidaan saavuttaa menetelmillä, joilla muutetaan ruumiin kemiallisia tapahtumia — paastolla, keskittymisellä, jogaharjoituksilla sekä tietyillä ravinto- ja huumausaineilla. Huumausaineilla aikaansaatu ekstaasia nimitämme tässä psykedeliseksi elämykseksi.

Kun Aldous Huxley aikoinaan herätti huomiota kuvatessaan elämyksiä, joita hän saavutti käyttämällä intiaanien meskaliinia, hän viittasi kirjassaan *The Doors of Perception* tiibettiläiseen Kuolemankirjaan, jossa tarkoin kuvataan kuoleman jälkeiset elämykset. Tästä Kuolemankirjasta tuli LSD-liikkeen raamattu. Leary kirjoitti perustamassaan aikakauslehdessä *Psychedelic Review*:

Me emme halunneet alkaa taas alusta ja käyttää pelkästään rajoitettua kokemustamme ja järkeämme tämän matkan (*trip*) ymmärtämiseen, vaan otimme avuksi ne ainoat käsillä olevat lähteet, jotka käsittelivät tietoisuuden muutoksia — Idän vanhat viisaudet. Tiibettiläinen Kuolemankirja on psykedelinen oppikirja — uskomattoman täsmällinen kuvatessaan ekstaattisten tietoisuustilojen seurantoa ja erikoisluonnetta.

Idän viisaudet olivat siis ”ainoat käsillä olevat lähteet, jotka käsittelivät tietoisuuden muutoksia”! Hämmästyttävällä tavalla Leary — kuten Huxley — hyppää Euroopan yli Aasiaan, sivuuttaa sen Euroopassa kehittyneen henkisen koulutustien, jonka kehitystä voimme seurata 1400-luvulta Eckhardtista 1900-luvulle Rudolf Steineriin. Ainoa eurooppalainen teos, jonka hän mainitsee, on Hermann Hessen *Siddhartha*, kaiketi sen itämaisyyden vuoksi. En valita tätä Euroopan sivuuttamista siksi, että haluaisin vain ’suosia eurooppalaista’, vaan koska täällä kehittynyt sisäinen koulutus ottaa paremmin huomioon länsimaisen ihmisen henkisen rakenteen ja johtaa siksi varmempiin ja pysyvämpiin tuloksiin. Se on todellinen vaihtoehto niin itämaiselle koulutustielle kuin LSD:n käytölle. Valitettavasti sillä on vähemmän mainosarvoa ja julkisuutta kuin viimeksi mainituilla.

Voimme hyvin ymmärtää LSD-liikkeen ilmaiseman kapinan tähänastista länsimaista kulttuuri- ja elämänmuotoa vastaan. Kapinaan on käynyt sukupolvi, joka on syntynyt sen jälkeen, kun länsimainen kulttuuri huipentui ydinaseitten kehittämiseen ja käyttämiseen, ja joka tuli täysikäiseksi Vietnamin sodan aikana. Kapina on syntynyt tehostuneen tietoliikenteen kaudella, jolloin rikkaiden teollisuusmaiden hyvinvoinnin ja kehitysmaiden nälän vastakohta on tullut kaikkien tietoon. Yleiseen tietoon on myös tullut johtavien poliitikkojen avuton fraseologia, tuotanto- ja kulutusideologiamme henkinen tyhjiys ja koulutusjärjestelmämme yksipuolisuus ja pakon omaisuus.

Olisi onnettomuus, jos mitään kapinaa tätä kaikkea vastaan ei syntyisi. Mutta olisi myös onnettomuus, jos kapinan pääasialliseksi menetelmäksi jäisi LSD:n käyttö.

KANSALLISVALTIO JA TALOUSTEORIA

Matti Kukkaroinen

I "Luontoistalous" ja rahatalous

Taloushistorian oppikirjat kertovat muinoin vallinneesta (ja vieläkin jossain vallitsevasta) "luontoistaloudesta". Tätä käsitettä olisi kuitenkin käytettävä tietoisien varauksellisesti, koska siihen kätkeytyy hieman epäilyttävää historiallista jälkiviisautta. Onko alkukantaisen ihmisen harjoittama metsästys pohjimmaltaan taloudellista toimintaa vai kenties ajanvietettä, sankaruuden tavoittelua tai totemistis-uskonnollista toimintaa? Tulkintojemme vaikeutena on se, että alkukantaisessa yhteisössä eri toiminnot eivät näytä olevan riittävästi eriytyneet. Onko toimintojen yhteiskunnallinen eriytyminen siis ymmärtämisen riittävä edellytys? Tuskinpa. Meidän eriytyneessä nykymaailmassamme esim. kaikki puhuvat taloudesta, mutta yksimielisyyteen ei ole päästy siitä, mitä taloudella olisi ymmärrettävä ja miten siihen olisi asennoiduttava. Meidän on siis vaikea ymmärtää alkukantaista "taloutta", koska emme ymmärrä edes omaamme.

Voimme etsiä lohdutusta älylliseen vaikeuteemme siitä oivalluksesta, että läpi historian ihmiset ovat riidelleet siitä, kenen omistukseen minkä tavara kuuluu. Taloustieteilijöiden ratkaisemattomilta näyttävät teoreettiset ongelmat ovatkin kenties heijastusta laajemmasta yhteiskunnallisesta riidasta. Kuitenkin monet talousteoreetikot, usein vastoin parempaa tietoaan, ovat puhuneet ihmisten taloudellisista suhteista "etujen harmoniana". Toista äärimmäisyyttä edustaa Marx, joka luonnehtii ihmisten tähänastiset taloudelliset suhteet sovittamattomaksi ristiriidaksi. Hän ei tarkoita, että riita ei ole lainkaan ratkaistavissa vaan että yhteiskunnallinen sopu on saavutettavissa ainoastaan (väkivaltaisen) poliittisen vallankumouksen ja sitä seuraavan diktatuurin kautta. Emme yhdy näihin Marxin

johtopäätöksiin, mutta annamme hänelle dialektisen tunnustuksen keskittymällä seuraavassa etsimään taloudelliselle riidalle vaihtoehtoja ratkaisua, joka korvaisi poliittis-vallankumouksellisen linjan, ja aloitamme taloustieteen peruskäsitteiden historiallisella tarkastelulla.

Taloustieteen synty näyttää edellyttävän rahan olemassaoloa. Tavaroiden vaihto on kyllä mahdollista ilman rahaakin, voidaanhan tavaroita vaihtaa keskenään. Mutta tällainen kaupankäynti on kömpelöä ja pysyy suppeana. Rahan ilmaantuminen tekee mahdolliseksi tavaroiden vaihtamisen rahaan tai päinvastoin. Osto ja myynti eroavat eri toiminnoiksi. Rahan mukana syntyy pari uutta ammattia, kauppiat ja rahanvaihtajat. Nämä raha-ammattien harjoittajat ovat välikäsiä (englanninkielen sana middlemen on kuvaava) tavaroiden valmistajien ja käyttäjien välillä. Rahan teknillisistä avuista mainittakoon, että se on helppo kuljetta, varastoida ja varjella pilaantumiselta.

Kauppias-ammattin vakiintuminen antaa voimakkaan sysäyksen markkinalaitoksen kehittymiselle. Tavaroiden valmistajat voivat nyt suunnitella toimintansa pitkäjännitteisesti, kauppiaan huolehtiessa tavaroiden varastoimisesta ja myynnistä. Myös ostajan asema helpottuu. Hänen ei enää tarvitse olla omavarainen jokaisen tarvitsemansa esineen tai aineen suhteen. Riittää, että hän pysyttelee omavaraisena rahan suhteen. Näin rahasta tulee varastoinnin eli säästämisen kohde muidenkin kuin kauppiaiden ja rahanvaihtajien keskuudessa.

Rahaan ja markkinoihin liittyvät läheisesti myös erikoistuminen ja työnjako. Puhuimme jo kaupasta ammattina. Samoin muodostuu erilaisia käsityöläis- sekä teollisuus-, pappis-, sotilas- ym. ammatteja. Markkinoimalla tuotteensa tai palveluksensa kukin saa haltuunsa rahaa, jolla voi edelleen ostaa haluamiaan hyödykkeitä.

Hyödykkeiden vaihtaminen rahaan tai päinvastoin ei tapahdu missä suhteessa tahansa, vaan kullekin hyödykkeelle muodostuu enemmän tai vähemmän pysyvä hinta, sen rahassa ilmoitettu vaihtosuhte. Joskin hinta tulee korostetusti ilmi juuri markkinoilla, eivät kaikki teoreetikot ole valmiita myöntämään, että tavaroiden todellinen arvo määräytyy markkinoilla, kysynnän ja tarjonnan tasapainona. Tässä meidän on syytä määritellä, mitä tarkoitamme markkinoilla: puhumme markkinoista ja kaupasta, milloin sekä myyvällä että ostavalla osapuolella on useampia vaihtoehtoja valittavanaan, muun muassa vapaus jättää kyseinen kauppa tekemättä. Vaihdoilta katoaa markkinataloudellinen ja kaupallinen luonne, jos toinen osapuoli pystyy sanelemaan "kaupan" ehdot ilman, että vastapuolella on mahdollisuutta edes luopua kyseisestä kaupasta.

Länsimaissa, lähinnä anglosaksisissa ja skandinaavisissa ajattelussa on jo muutaman vuosisadan ajan vallinnut käsitys, että markkinamekanismi sisältää jotakin hyvin arvokasta. Tätä ajatussuuntaa luonnehditaan joko Ranskan fysiokraateilta peräisin olevalla käsit-

teellä *laissez-faire* tai englantilaisittain käsitteellä taloudellinen liberalismi. Niiden tausta-ajatus on, että valtion sekaantuminen markkinamekanismin toimintaan on supistettava minimiinsä. Tämä ideologia on syntynyt aikana, jolloin kauppa kasvoi maailman-kaupaksi ja markkinakäsite laajeni vastaavasti. Emämaa Englanti kasvoi tuolloin koko maailman kaupan ja pankkitoiminnan keskukseksi. Sen ajan taloudellinen liberalismi on nähtävä lähinnä englantilaisen porvariston kasvaneen itseluottamuksen ilmauksena. Liberalismia myötäilee valtiotieteellisessä ajattelussa parlamentarismi sekä taloustieteessä raha- ja hintateorioille annettu keskeinen asema. On nähtävissä, että milloin jokin yhteiskunta luopuu tai loittonee parlamentaarisesta järjestelmästä, saman tien myös markkinatalous ja rahakeskeinen kansantalousajattelu joutuvat epäsuosioon.

Jo toistasataa vuotta taloudellinen liberalismi on ollut kasvavassa vastatulessa. Se varustetaan yleensä etuliitteellä, puhutaan Manchester-liberalismista — ja Manchester taas tuo mieleen puuvilla-tehtaitten työläiset, slummikurjaliston.

Mitä sitten voisi asettaa markkinatalouden tilalle? Meidän aikamme tuntee liiankin hyvin tuon vaihtoehdon, suunnitelmatalouden, joka jyrkimmässä muodossaan on marxilaisen filosofian siivittämä.

II Teollinen suunnitelmatalous

Marx kuvaa kapitalistisen markkinatalouden tuotannolliseksi anarkiaksi ja kaaokseksi. Talouselämään saamaan järjestys, lupaa Marx, romuttamalla markkinamekanismi ja alistamalla talous kokonaissuunnitelmaan. Kannattajat korostavat lisäksi, että kyseessä on pitkän tähtäimen suunnitelma.

Siirtyminen suunnitelmatalouteen merkitsee jyrkkää muutosta taloustieteen peruskäsitteiden keskinäisessä arvojärjestyksessä. Sellaiset taloustieteen suosikit kuin raha, hinnanmuodostus, kauppa, kauppavoitto ja tietenkin markkinat joutuvat melkeinpä tunkiolle, ainakin niiltä riistetään arvomerkit ja kunnia. Kenelle kunnia sitten kuuluu? Yhteiskunnan näyttämölle astuvat nyt taloustieteen uudet suosikit työ, tuotantotapa ja uusintaminen, arvo ja lisäarvo. Adam Smithin suosima ”näkymätön käsi” eli markkinat korvataan nyt sangen näkyvällä kädellä, nimittäin talouden suunnittelutoimistolla.

Eriytyisen keskeinen sija taloussuunnitelmassa annetaan raskaalle teollisuudelle. Kelvatakseen todella kantamaan edistyksen lippua teollisuuden täytyy marxistien mielestä olla paitsi raskasta myös suurta. Varhaissosialismi leimataan vanhanaikaiseksi luonnehtimalla se pikkuporvarilliseksi sosialismiksi. Tämän perusteella olisi oikein kutsua marxismia suurporvarilliseksi tai monopolisosialismiksi, jollei suorastaan teolliseksi megalomaniaksi. Herää epäily, että suunnitelmataloudellinen ajattelu suosii suuruutta ei vain teollisuudessa vaan myös valtiossa, ohi taloudellisten kategorioiden. Niinpä marxilainen ideologia muodostaakin tänään kahden uuden nationalistisen imperiumin — nimittäin Neuvostoliiton ja Kiinan — perustan. Suun-

nitelmataloutta ihannoivien olisi syytä tietää samalla sitoutuvansa kannattamaan ajatusta Moskovan tai Pekingin julistamisesta maailman pääkaupungiksi. Vastaavasti monopolikapitalismin kannattaminen muistuttaa erehdyttävästi Washingtonista käsin kauko-ohjattua dollari-imperialismia.

Joka tapauksessa sosialistisessa suunnitelmataloudessa näkyy erityisen selvästi talouden ja politiikan välinen läheinen yhteys. Olihan klassillisen taloustieteen itsestään käyttämä nimi *political economy* tai *Nationalökonomie*. Sittemmin länsimainen taloustiede kuitenkin omaksui konservatiivisen sävyn ja lakkasi korostamasta poliittisia aspektejään. Se omaksui lyhennetyn nimen *economics*. Tosiasia silti on, että taloustieteen tähänastiset edistysaskeleet ovat yleensä seuranneet sekä valtiolaitoksen kukoistusta että yleistä taloudellista vaurastumista. Uutta sosialistisessa suunnitelmataloudessa on valtiokoneiston totalisoituminen: valtion-talous paisuu talousvaltioksi. Tämän talousvaltion keskeiseksi tavoitteeksi muodostuu ns. tuotantovoimien ennätysmäinen lisääntyminen ennalta laaditun suunnitelman mukaisesti.

Herää kysymys, onko sosialistinen suunnitelmatalous ainoa suunta, joka klassillisesta taloustieteestä johtaa eteenpäin. Näinhän marxistit väittävät.

Onko meidänkin suostuttava lopullisesti romuttamaan liberalistinen markkinatalous ja myönnyttävä tuohon poliitikon ja talousjohtajan suunnitelmalliseen järkiavioliittoon, jota kaikesta päätellen ei hallitse mikään Rakkauden vaan Pyhän Byrokratiuksen henki? Onneksi tämä sosialistinen ratkaisu ei ole välttämätön, vaan markkinatalous on jälleen palautettavissa kunniaan.

Menemmekö kenties toiseen äärimmäisyyteen ja sanomme: koska taloustiede on alusta lähtien ollut raha- ja markkinakeskeistä, eikö silloin rahan syrjäyttäminen teoreettiselta valtaistuimelta ja esim. tuotannon asettaminen sen tilalle merkitse taantumista taloustieteessä, ikäänkuin siirtymistä kohti "luontoistaloutta"? Tähän socialisteilla olisi vastaus valmiina.

Ensinnäkään sosialismi ei ole mikään taloudellinen primitiivi-reaktio, kuten näkyy työnjaon ja erikoistumisen, puhumattakaan itse tuotantovoimien valtavasta kasvusta sosialismissa. Toiseksi rahan välttämätön herruus ei ole mikään kiistaton asia taloustieteellisessä perinteessä. Päinvastoin esim. Quesnay ja Adam Smith hylkäsivät tuon ajatuksen merkantilistisena ennakkoluulona. Kolmanneksi, sosialistit eivät lakkauta rahaa vaan sanovat siitä kuin sananlasku tulesta: hyvä renki mutta huono isäntä. Rahaa ja hintoja ei millään tavalla sosialismissa ole lakkautettu, ne on vain pantu palvelemaan suunnitelmataloutta. Tällöin tietenkin yksityisomistuksellinen pankkitoiminta lakkautetaan — kaikki pankit ovat nyt valtion. Samalla lakkautetaan raha- ja pääomamarkkinat. Sosialismiin siirryttäessä raha saa pääasiassa kirjanpitoyksikön luonteen. Entä jos siinä onkin rahan perimmäinen tehtävä?

Meidän lienee tässä vaiheessa viisainta myöntää, että sosialistit eivät ole helposti selätettäviä väiteltäessä rahan "oikeasta" taloudellisesta tehtävästä. Mutta markkina-käsite on mielestämme viimeaikoina joutunut asiattoman häväistyksen kohteeksi, ja sen päävastustaja, "talouden kokonaissuunnitelma", puolestaan vaikuttaa pahan kerran ylimainostetulta. Elämme paraikaa sellaista historian vaihetta, jossa kysymys talouden luonteesta ja merkityksestä näyttää paisuneen keskeiseksi ja maailmanlaajuiseksi riidanaiheeksi. Jotain moitteen sijaa markkinataloudessa on täytynyt olla, sillä muuten ei suunnitelmatalouden saama laaja kannatus ole lainkaan ymmärrettävissä. Tämän kiistakysymyksen selvittäminen on hyvin tärkeä, sillä kuten alussa huomautimme, kysymykseen liittyy läheisesti myös parlamentarismien kohtalo.

III Raha, työ ja arvo

Alussa mainitsimme rahan ja markkinoiden olemassaolon edeltäneen taloustieteen syntyä. Jätimme tarkoituksellisesti mainitsematta, että raha on kautta historian ollut maineeltaan kyseenalainen, samalla kertaa sekä ylistetty että parjattu. On hieman yllättävää havaita rahan huonomaineisuus, sillä ajateltaessa kaupan vaihtoehtoja tulee mieleen perinteellinen rosvoous jota kautta historian on laajalti harjoitettu niin maalla kuin merelläkin. Kaupan kannalta katsottuna rosvoaminen on toiselle kuuluvan omaisuuden anastamista maksamatta siitä mitään hintaa. Eikö kaupan vakiintuminen silloin ole lain ja järjestyksen astumista sekasorron ja barbarian tilalle? — Ja kuitenkin kauppaa on kautta aikojen arvosteltu ikäänkuin se olisi naamioitua rosvoutta.

Pääsemme lähemmäksi tämän asian ymmärtämistä kysymällä, mitkä elinkeinot tai ammatit muka sitten ovat rehellisiä tai luonnollisia. Taloustieteen historia opettaa, että vakiovastaus kuuluu: maanviljelys. Nyt huomaamme, että rahan parjaaminen heijastaa kahden hyvin erilaisen elinkeinon tai ihmisluokan välistä yhteiskunnallista valtataistelua. Kaupan kasvu merkitsee myös kauppiasluokan yhteiskunnallisen aseman kohoamista. On ymmärrettävää, että muut yhteiskuntaryhmät, eritoten maanomistajat, tuntevat tämän ilmiön uhkana omalle asemalleen. Tätä valtataistelua ei pidä tulkita pelkästään poliittistaloudellisena ilmiönä. Rahataloutta edeltävä maanviljelys ei ole pelkkä elinkeino vaan kokonainen elämänmuoto. Se edustaa rahataloudelliseen aikakauteen verrattuna elämäntoimintojen eriytymisen ja työnjaon alhaisempaa astetta ja muistuttaa tässä suhteessa "luontoistaloutta".

Rahatalous muodostaa uhkan koko sille maailmankuvalle ja ihmis-suhteiden verkostolle, johon maanviljelys liittyy keskeisenä toimintamuotona. Näinollen olisi yksipuolista selittää silloinen rahaan kohdistuva epäluulo vain typeräksi turveperspektiiviksi tai kauppiasiin kohdistuvaksi kateudeksi.

Rahatalouden pyrkimyksestä horjuttaa varhaisempaa yhteiskuntajärjestystä mainittakoon seuraava esimerkki. Kuten tunnettua,

antiikin ja keskiajan maataloudessa maatyöntekijät viljelivät mutta eivät omistaneet maata, kun taas maan omistajat eivät osallistuneet työhön. Toisaalla kauppiaat ja pankkiirit, joista vähitellen kasvoi myös teollisuusyrittäjiä, tarvitsivat yrityksiinsä kasvavasti työvoimaa. Rahapalkka houkutteli maaorjuudessa huokailevia talonpoikia karkaamaan kaupunkiin ja samalla vapauteen. Kapitalisti ei näet halua orjuuttaa alaisiaan, hän vain haluaa maksamalla työvoimasta sen vaihto- eli markkina-arvon saada haltuunsa sen käyttöarvon. Maaorja näki kaupunkilaisessa eli porvarissa pelastajansa, mutta maanomistajat eli aateliset näkivät porvariston uhkana koko olemassaololleen tilojen autioituessa — tai ainakin entiselle elämänmuodolleen, mikäli näkivät itsekkin viisaimmaksi siirtyä kaupan tai pankkitoiminnan alalle kuten Englannissa laajalti tapahtui.

Porvariston valtauspääsy tapahtui kuitenkin hyvin hitaasti, aateliston jarruttaessa sitä kaikin tavoin. Aateliston rinnalla seisoi papisto, mikä seikka kertoo jotain myös kristillisen kirkon agraarista syntyperästä. Yritys pitää porvarit aisoissa ja jarruttaa heidän rikastumistaan heijastuu senaikaisessa taloustieteessä. Läpi koko keskiajan näkyy polttavimpana kysymys ”oikeudenmukaisesta hinnasta” ja ”koronkiskonnasta”. Nykyajan ihminen ei voi olla oudoksumatta kuullessaan, että kiskurikoroksi ei katsottu vain jonkin tietyn prosenttimäärän ylittävää korkoa, vaan ylipäänsä kaikki rahan korko. Raha määriteltiin steriiliksi, joten se ei saanut tuottaa korkotuloa.

Ei pidä kuitenkaan luulla, että aateliset ja papit pysyivät rahapolitiikassaan johdonmukaisina. Heidän asemansa teki ristiriitaiseksi se, että he olivat valtiossa hallitsevina luokkina. Valtion edut vaativat yhä lisää rahaa ja näyttivät muutenkin suosivan rahataloutta, mutta sama tendenssi horjutti heidän omaa johtoasemaansa valtiossa ja vahvisti porvariston asemaa. Teollisuuden vallankumous merkitsee aateliston ja papiston poliittista syrjäytymistä porvariston tieltä. Samanaikaisesti maanviljelys menetti maineensa ainoana rehellisenä ja luonnollisena ammattina. Kauppa, teollisuus ja työ pääsivät kuniaan, mikä heijastui myös taloustieteessä. Nyt voidaan puhua, ei yksinomaan hyödykemarkkinoista, vaan myös työvoimamarkkinoista toisaalla ja pääomamarkkinoista toisaalla.

Teollisuusmiesten vähitellen muodostaessa kasvavan osan porvaristosta, muuttuu talousteoriassa käsitys varallisuuden tai taloudellisen arvon luonteesta. Kauppiasmainen käsitys varallisuudesta rahana tai kultana syrjäytyy. Nyt varallisuus nähdään raaka-aineina ja yleensä tavaroina. Jälleen uudistuu syytös, että kauppa tai raha ei tuota mitään — vain teollisuus ja työ tuottavat jotain uutta, kutsuttakoon sitä vaikkapa lisäarvoksi.

Ne jotka olivat kuvitelleet porvarivallan tuovan tullessaan sekä yleistä vaurautta että etujen harmoniaa, saivat kokea pettymyksen. Jotkut vaurastuivat, mutta useimpien, etupäässä palkansaajien osana oli kurjuus à la Manchester. Porvarien ja työläisten välit kiristyivät

luokkataisteluksi. Syntyy sosialistinen, kypsimmillään marxilainen kapitalismin kritiikki.

Marx jatkaa skolastikoilta periytynyttä ajatusta rahaliikenteestä naamioituna rosvoutena. Raha esiintyy nyt lisäarvona, tarkemmin sanoen teollisuuspääomana. Siihen kohdistettu kritiikki ei ole enää moralistinen vaan taloudellinen eikä lähde maataloudesta vaan rahatalouden sydäimestä, teollisesta palkkatyöstä. Marx iskee rahataloutta sen omilla aseilla. Tämä tapahtuu olettamalla, että kaikki taloudellinen arvo syntyy työstä. Kapitalisti maksaa työvoimasta sen vaihtoarvon, ja saa haltuunsa sen käyttöarvon. Työvoimalla on sellainen ominaisuus, että se käytettäessä luo lisäarvoa yli maksetun työpalkan. Omistusoikeudellisista seikoista johtuu, että syntynyt lisäarvo koituu kapitalistin omaisuudeksi ja realisoituu pääomana. Tällä tavoin kapitalistinen lisäarvo saa riiston eli tavallaan rosvouksen luonteen. Riisto ei kuitenkaan ole poikkeamista vallitsevista yhteiskunnallisista pelisäännöistä, vaan päinvastoin syntyy niiden noudattamisesta. Sääntöjen muuttamisen estää porvarien poliittinen heruus, jonka vain proletaarinen vallankumous voi lakkauttaa. Vallankumouksen päämääränä on pääoman yksityisomistuksen ja sitä kautta riiston lakkauttaminen. Tällöin raha muuttuu työläisen herrasta hänen suunnitelmataloudelliseksi palvelijakseen eikä enää esiinny pääoma-muodossa.

Tämä marxilainen argumentointi on lamauttanut markkinataloudellisen ajattelun, niinkuin käärme katseellaan hypnotisoi hiiren. Seuraavassa pyrimme vapautumaan marxilaisesta hypnoosista.

IV Kuluttaja ja lisäarvo

Marxin suuri merkitys on siinä, että hän siirtää talousteoreettisen huomion kauppiaasta ja tehtailijasta unohdettuun ja nälkäiseen työläiseen. Mutta näin absolutisoidessaan tuotannon hän vuorostaan syyllistyy kohtalokkaaseen yksipuolisuuteen unohtamalla, kuka seisoo kauppiaan selän takana. Siellä on kuluttaja, joka laiminlyödyn aviovaimon tavoin tuntuu nyhkyttävän: minäkin olen olemassa!

Marxistien päättäväisestä vastustuksesta huolimatta meidän on myönnettävä, että tuon vaimon nyhkytys ei ole teeskenneltyä. Lisäarvon teoria, joka ei kuuntele kuluttajaa, on keskeneräinen ja virheellinen. Kuinka voisimme, trivialisoiden Marxin työtä, korjata hänen lisäarvoteorianensa virheellisyydet? Nämä virheet syntyvät tuotannon merkityksen ylikorostuksesta ja vastaavasta kuluttajan merkityksen väheksymisestä.

Myönnämme, että itse tavara syntyy työn tuloksena, mutta sen arvon muodostuminen on aivan eri kysymys, mitä seikkaa marxistit eivät halua myöntää. Mitä taloudellinen arvo sitten on?

Ostaessaan tavarat kuluttaja maksaa siitä tietyn vaihtoarvon eli hinnan, saaden haltuunsa tavarat omistuksen ja käyttöoikeuden. Emme sano, että hän täten saa haltuunsa tavarat käyttöarvon, sillä vasta nyt meidän tarkoittamamme arvonmuodostus alkaa.

Sekä marxilaisessa että porvarillisessa taloustieteessä tehdään se virheellinen olettaus, että lisääntynyt kulutustavaroiden tuotanto merkitsee ilman muuta myös niiden tuottaman käyttöarvon eli hyvinvoinnin lisäystä. Tämä olettaus johtaa siihen taloudellisen kasvun palvontaan, mikä tänään on vallalla niin idässä kuin lännessäkin. Tilastomiehet lyövät eteemme kansantulon kasvua osoittavia lukuja uskoen täten todistaneensa todellisen hyvinvointimme kasvaneen. Eräänlaisen sekularisoituneen pelastusopin johtoajatuksena tänään on, että emme tarvitse mitään "armon" vaan ainoastaan lisää investointeja tai tuotantovoimia, joiden tuloksena vuorostaan syntyy kulutustavaroita ja hyvinvointia. Marxilaisella taholla jopa vaaditaan vallankumousta sillä perusteella, että vain valtiollistettu pääoma pystyy saamaan aikaan kansantulon, ja siis (!) hyvinvoinnin, mahdollisimman nopean kasvun.

Mikä sitten tekee (kuluttajan) tulonkäytön ja hyvinvoinnin samastamisen virheelliseksi tai perusteettomaksi? Vastauksen saamiseksi meidän on perehdyttävä ilmiöön, jota voimme kutsua kulutussubjektivismiksi tai -atomismiksi. Työntekijän haltuunsa saama tulo, olkoon tai ei se sitä ennen kaventunut kapitalistin (tai vaikkapa verottajan) riistämänä, on hänen henkilökohtaista tuloaan. Oikeuslaitos niin idässä kuin lännessä pyrkii turvaamaan hänen omistus- ja käyttöoikeutensa tähän tuloon tai sillä hankittuihin tavaroihin. Marxistit, joille pääoman yksityisomistus on kauhistus, ovat suorastaan sentimentaalisia työpalkkaan kohdistuvan yksityisomistuksen suhteen.

Mihin palkansaaja tarvitsee tulonsa? Henkilökohtaisten tarpeitensa tyydyttämiseen, sanotaan. Samalla myönnetään kyllä, tai suoraan painotetaan, että ihmisillä on myös kollektiivisia taloudellisia tarpeita. Mutta niihin tarvittava ostovoima on veroina siirretty yksilön päättävällä valtion elimille, jotka ovat monopolisoineet itselleen oikeuden tyydyttää kollektiivisia tarpeita. Tämä monopolisointi merkitsee yhtäläisyysmerkin kirjoittamista valtion ja yhteiskunnan välille. Näinollen yksilön omaan käyttöön jäävän tulonosan käyttöalueeksi ymmärretään hänen henkilöönsä rajoittuvat atomistiset tarpeet.

Tärkeä kysymys kuuluu, osoittautuuko kansalaisten tulonkäyttö todella atomistiseksi. Huomaamme, että vaikka ihmiset etsivätkin tyydytystä omille tarpeilleen, heidän tarpeensa ovat merkittävällä, suorastaan pirullisella tavalla kytketyt toisten ihmisten kulutukseen. Tarvitsen TV:n ja koko lattian suuruisen maton, koska kaikilla tietyn "tasoisilla" ihmisillä on nämä kapistukset. Koska naapurini on hankkinut auton, minäkin tarvitsen sen, mieluummin vielä metriä pitemmän, jne. Ilmiötä kutsutaan kerskakulutukseksi. Se on proletarisoituneelle, massakuluttajan aikakaudellemme tyypillinen ilmiö. Sen merkitys meidän tarkastelumme kannalta on siinä, että ajautuessaan kuluttajina kilpasille ihmiset riistävät tavaroilta niiden potentiaalisesti positiivista hyvinvointia luovan kyvyn, jolloin tuloksena on

suorastaan pahoinvointi, krooninen alittydytys. Tämän patologisen olotilan taloustieteilijät kuittaavat mahdollisimman neutraalisti puhumalla tarpeittemme rajattomuudesta. Me sensijaan toteamme sen todistavan oikeaksi edellä esittämämme väitteen, että on naivia luulla kulutuksen ja hyvinvoinnin ilman muuta olevan keskenään suoraan verrannollisia. Tuotannon kasvun vaatimus paljastuu perustaltaan epäilyttäväksi.

Varhaiskapitalistisen palkkatyön tai työvoimamarkkinoiden syntyä Marx kuvasi tapahtumaksi, jossa työvoima muuttuu tavaraksi. Kerskakulutus muodostaa myös eräänlaiset markkinat, turhamaisuuden markkinat (vanity fair). Niillä vuorostaan (illusorinen) ihmisarvo muuttuu tavaraksi, ihmisten kuvitella kulutettujen hyödykkeiden osoittavan omistajansa suhteellista arvoa eli statusta. Kerskakulutus on kulutuksellisen käyttöarvon kollektiivista itsetuhoa, tai "neutraaliin" kulutukseen verrattuna, negatiivisen lisäarvon luomista. Kuten huomaamme, Marxin käsitteille "käyttöarvo" ja "lisäarvo" löytyy mielekkäät kulutukselliset vastineensa. Löytöä helpotti se, että oivalsimme myös kulutuksen, eikä vain tuotannon, kollektiiviseksi tapahtumaksi.

Voimme jatkaa hyödyllisten analogioiden etsintää. Marxin käsitteelle "lisäarvon riisto" löytyy, kuten huomasimme, kulutuksellinen vastineensa. Kuinka kulutuksellinen riisto vuorostaan on lakkautettavissa, tai kuinka lisäarvo on muutettavissa negatiivisesta positiiviseksi? Huomaamme ensinnäkin, että tämän pulman edessä suunnitelmatalouden ja yleensä valtion on tunnustettava voimattomuutensa. Toiseksi, puhe yhteiskunnan luokkajaosta osoittautuu tässä yhteydessä vanhanaikaiseksi, sekä riistäjien että riistettävien ollessa samoja kuluttajia. Kategoriana kuluttajat muodostavat suorastaan antiluokan. Samasta syystä ajatus poliittisesta vallankumouksesta konsumistisen riiston lakkauttamiskeinona tuntuu epämielekkäältä.

Mitä sitten on tehtävissä positiivisen lisäarvon luomiseksi, toisin sanoen kulutushyödykkeiden hyvinvointipotentiaalin realisoinniseksi? Mikä on talousfilosofisen ratkaisumme lähtökohta ja suunta, joka muodostaisi vaihtoehdon marxilaiselle vallankumoussuunnalle?

V Perjantain
manifesti

Lähtökohtanamme on sen rahavirran tarkastelu, joka päivittäisenä työpalkkana kulkee firman kassasta niin tavallisen työntekijän kuin esimiehenkin palkkatilille. Ohjattakoon tämä virta viikottain yhden päiväpalkan osalta, tietenkin vapaaehtoisuuden pohjalla, kunakin henkilökohtaisen palkkatilin asemasta yhteiseen kulutusrahastoon tai -varantoon. Rahaston käytöstä asianosaiset päättävät kollektiivisesti ja demokraattisten periaatteiden mukaisesti. Niinpä voimekin kutsua rahastoa firman kulutusbudjetiksi ja päättävää elintä firman kulutusparlamentiksi (joka saattaisi samalla hoitaa myös kulutushallituksen tehtävät). Etsimme siis valtiolliselle demokratialle sovelletusta firman tasolla. Tämä pyrkimys tuo mieleen muotisanan "yritysdemokratia". Siihen viitaten voisimme puhua

kulutusneuvostosta tai -komiteasta, vastakohtana tähänastiselle, ammattiyhdistysliikkeen ajaman yritysdemokratian tuotantokeskeiselle ajattelulle.

Rahaston perustamisesta seuraa itsekullekin, että hän näin on sitoutunut työskentelemään yhtenä viikonpäivänä täysin vastakkaisen periaatteen motivoimana kuin viikon muina työpäivinä. Normaalisti hän tavoittelee palkallaan yhä korkeampaa henkilökohtaista elintaso — eritoten suhteessa muihin ihmisiin, kun taas rahaston toimintaperiaatteena on tavoitella mieluummin mitä tahansa muuta päämäärää kuin itsekunkin suhteellisen elintason korottamista. Pohtiessaan kerskakulutusta ylläpitäviä syitä kuluttaja joutuu pakostakin kysymään itseltään, minä viikonpäivinä hän omalla käytöksellään tätä ilmiötä eniten tukee ja milloin taas vastustaa.

Mihin kulutusbudjetin varoja sitten aiotaan suunnata? Suunnattakoon ne kokeeksi vaikkapa joihinkin niistä kohteista (esim. sairaaloiden ja koulujen ylläpitoon), joihin nykyään ohjataan valtiollisen tai kunnallisen budjetin määrärahoja. Tällä toimenpiteellä on muutamia mielenkiintoisia loogisia seuraamuksia. Eri firmojen kulutusrahastot joutuvat kilpailemaan julkisten palvelusten rahoittamisessa sekä keskenään että valtiollis-kunnallisen budjetin kanssa. Tämä merkitsee eräänlaisen markkinamekanismin, julkisten palvelusten markkinoiden, luomista sinne, missä tähän saakka valtiolla verotusoikeuksineen on ollut monopoliasema.

Asia voidaan nähdä alhaalta johdettuna tai hajakeskitettynä demokratiana, minkä ominaisuuden luulisi hyvin sopivan demokratian henkeen. Tällainen hajakeskitys on todellista kansan itsehallintoa ja muodostaa yhteiskunnan byrokratisoitumista vastustavan voiman — ohjataanhan rahavarat suoraan niiden lähteeltä lopulliseen kohteeseen. Kulutusrahastolla on siis käytettävissä oikotie siellä, missä valtiovalta on sidottu kiertotiehen.

Firman näin levittäytyessä kollektiivisten kulutuspäätösten alueelle nousee esiin kysymys: eikö valtion- ja kunnanverotusta nyt voida vastaavasti supistaa? Vastauksemme, joka tietenkin on myönteinen, herättää toivon, että valtion totalisoitumistendenssille on vihdoin löytynyt lääke.

Firman kulutusrahasto ei ole yksityistä vaan sen rahoittajien kollektiivista eli yhteiskunnallista omaisuutta, mutta silti meidän ei tulisi mieleenkään kutsua sitä valtiolliseksi omaisuudeksi. Tämän seikan korostaminen olisikin aivan tarpeetonta, elleivät dogmaattiset marxilaiset ymmärtäisi yhteiskunnallisella ja valtiollisella omaisuudella aina viime kädessä samaa asiaa. Kulutusrahaston perustaminen paljastaa virheeksi koko sen valtiollisen nationalismin ja totalismin perusajatuksen, että yhteiskunta on sama kuin (poliittinen) valtio. Sitäpaitsi koko omistuskysymys muuttuu tässä toisarvoiseksi. Kulutusneuvosto haluaa olla läsnä ja osallistua tehtäessä päätöksiä esim. paikallisen sairaalan ylläpidon rahoittamisesta, mutta se ei havittele täten pääsevänsä sairaalan juridiseksi omista-

jaksi. Jos kulutusneuvoston onnistuu toiminnallaan heikentää omistamisen statusta luovaa vaikutusta, lakkaa omistuskysymys olemasta polttava eikä omistaja enää suurestikaan eroa talonmiehestä. Talonmiehen osa saattaa olla kadehdittava, mutta tuskin siinä määrin, että vallankumous näyttäisi ainoalta ratkaisulta.

Kuvitelkaamme, että kulutusneuvosto tai ryhmä niitä osallistuu seudun työllisyyskysymyksen ratkaisuun rakennuttamalla uuden tuotantolaitoksen. Neuvosto saattaa tulkita oman taloudellisen suhteensa laitokseen joksikin seuraavista vaihtoehtoista: omistaja, lainoittaja tai lahjoittaja. Ensimmäinen vaihtoehto kiinnostaa meitä vähiten, koska se liikkuu perinteellisillä kapitalistisilla linjoilla. Toinen vaihtoehto merkitsee firman kulutusneuvoston tunkeutumista pankkitoiminnan alalle. Nykyisten pankkien edustaman finanssimonopolin vastavoimana tällä menetelmällä saattaa olla merkitystä. Tapaus on analoginen edellä esitetylle asetelmalle, jossa kulutusrahaston ostovoima suunnattiin valtiobudjetin toimialueelle, tuloksena kasvava kansan itsehallinto. Käsillä olevassa tapauksessa taas rahastomme ostovoima suunnataan pankkien toimialueelle pyrkimyksenä muuntaa rahan luonnetta. Nykyisellään raha ja pankit ovat keskitetyn, totalistisen hallinnon välineitä. Rahan edustaman päättäväisyyden hajakeskittäminen on hyvinkin paikallaan. Sitäpaitsi kulutusrahaston myöntämä laina edustaa nykyisiin pankkilainoihin verrattuna rahan oikotietä ja siis vähemmän byrokraattista ratkaisua.

Varsinainen kiinnostuksemme ei kuitenkaan kohdistu mainittuihin kahteen tapaukseen vaan kolmanteen suhderatkaisuun, lahjoittajaan. Lahjoitus voidaankin tulkita kulutukseksi paljon suuremmalla syyllä kuin käsiteltyt kaksi tapausta. Lisäksi tällöin paljastuu eräs mielenkiintoinen seikka. Sama tehdas on lahjoittajien kannalta katsottuna kulutusta, mutta uusien omistajien kannalta se on investointia tai pääoman muodostusta. Ero kulutuksen ja investoinnin välillä on muuttunut perspektiivikysymykseksi ja lakannut olemasta objektiivinen kysymys. Nykyisin vallitseva talouden jako kulutus-, investointi- ja julkiseen sektoriin näyttäisi menetävän mielekkyytensä sitä mukaa kuin kulutusrahaston osuus talouksessa kasvaisi.

Kuten tunnettua, taloustiede, niin marxilainen kuin porvarillinenkin, ymmärtää kulutuksen ja investointien välisen eron objektiiviseksi ja jollakin tavalla ajattomaksi. Tämä objektivismi auttaa ylläpitämään juopaa kuluttajan ja tuottajan välillä. Kulutusneuvostomme päämääränä taas on kuroa tämä juopa umpeen, parantaa (itsessämme asustava) vieraantunut kuluttaja. Samalla umpeutuu myös kuilu kahdenlaisten tuottajien, proletaarien ja porvarien välillä, vaikka ei marxistien tavoin vaaditakaan porvarin päätä vadille. Kulutusrahasto avaa tien sekä firman että taloustieteen emansipoimiseksi niiden nykyisestä nationalistis-valtiollisesta holhouksesta.

Kulutusneuvoston päämääristä antamamme esitys on kenties luonut sen väärän vaikutelman, että pidämme valtiolaitoksen kaikinpuolista horjuttamista tavoitteenamme. Kulutusneuvoston toiminnan

keskittäminen valtiota vastaan, ikäänkuin valtio olisi vapauden perimmäinen vihollinen, merkitsisi kuitenkin takertumista "teoreettiseen imperatiiviin". Pyrimme vain ymmärtämään rahan ja valtion yhteisiä kohtalonvaiheita ja niiden kautta sitä näennäisvapauden tilaa, jossa massakuluttajina tunnemme elävämme. Tärkeimpänä käytännön askeleena pidämme kollektiivisen ostovoiman suuntaamista kyseisen kollektiivin toimeentulon ytimeen. Tarkoitamme turhamaisuuden markkinoiden, suhteellisesta elintasosta käydyn kilpailun muuntamista solidaariseksi kilvoitteluksi, joka pyrkii turvaamaan itsekullekin absoluuttisen toimeentulon. Absoluuttisella toimeentulolla ymmärrämme tässä perus toimeentuloa, jolle annamme todella absoluuttisen filosofisen merkityksen.

Valitsimme kulutusrahaston perustaksi yhden viikottaisen työpäivän rahatulon. Tarvittaessa tätä perustaa voisi tietenkin laajentaa alistamalla vapaaehtoisesti muutamien muidenkin viikonpäivien palkka kulutusneuvostolle kunkin yksilön ikioman palkkatilin asemesta. Erityisen huomion ansaitsee lauantapäivä, jota suurin toivein paraikaa tehdään "vapaaksi". On masentavaa nähdä suurten palkkaorjamassojen makailevan ilmeettöminä uimarannoilla, transistoriradiot vierellään ja ikävystyminen rinnassaan nauttimassa satavuotisen työtaistelun hedelmää, "vapaata" lauantaita. Mitä vapauteen tulee, sopisi meidän palkkaorjien (kuin myös voitto-orjien) perjantailtana syventyä pohtimaan seuraavaa ajatusta: jos kerran huomina todella on vapaa päiväni niinkuin väitetään, pitäisi minulla olla avoinna sekin vaihtoehto, että menenkin työhön enkä uimarannalle. Uimarannalla olen vapaa vasta työstä, mutta työni ei vielä ole vapaa, eikä vapaudukaan ennenkuin opin irrottamaan työni ja tulonkäyttöni kerskakulutuksen syösykierteestä.

Yllä olemme omalla tavallamme puolustaneet markkinataloutta suunnitelmatalouden kustannuksella ja samalla etsineet aikamme perusongelmille ratkaisua, joka kiistäisi poliittisen vallankumouksen ainoana tai edes oikeana tienä. Kärjistäen voisimme sanoa, että niinkuin pikkulapsen on saatava polttaa sormensa kynttilänliekissä oppiakseen tulta osoittaen sanomaan "poppaa!", niin myös historiassa on syytä nähdä tuotantoa palvova suunnitelmatalous tällaisena varoittavana poppa-konstina. On paradoksaalista, että suunnitelmataloutta vaaditaan "todellisen" kansanvallan nimessä, mutta itse taloussuunnitelman toteuttaminen edellyttää äärimmäisen keskitettyä vallankäyttöä ja siinä mielessä todellisen kansanvallan kielämistä.

Marxin dogmaattiset seuraajat tekevät voitavansa vähätelläkseen kuluttajaperspektiivin merkitystä ja paljastavat siten, että heiltä, jotka kutsuvat näkemystään taloudelliseksi historiankäsitteeksi, puuttuu kenties — historian tajua. Silti ei porvarillisenkaan taloustieteen sovi ylpeillä ottaneensa kuluttajat riittävästi huomioon, sillä se on laiminlyönyt kerskakuluttajan. Haluammeko välttämättä odottaa, että Aasian nälkäiset miljoonat antaisivat meille seuraavan taloudellisen oppitunnin?

Anja Niinioja

istun penkillä moskovan kaupungissa... lähdin butovan asemalta ennen viittä. mahdanko pysyä valveilla vielä tämän päivän? muistan nauravan lapsen metrossa. metropoline, metropoline. metron portaissa voi suudella, lukea pravdaa, nojata linkkuna käteen. aukiolla on engelsin patsas. aamun valossa basiliuksen kirkko oli erilainen. sanomalehtikioskien tykönä jään seisomaan ja katsomaan. jos sattuu olemaan lehti, japanilainen kiinalainen unkarilainen puolalainen australialainen amerikkalainen tshekkiläinen kuubalainen jota minulla ei vielä ole

- miksi ostat tuollaisia lehtiä? ethän edes osaa lukea niitä
- jotta muistaisin että on kieliä ja kirjaimistoja joita en osaa
- miksi et osta tasapuolisesti kaikkia lehtiä? onko sinulla yhtään amerikkalaista?
- on, the worker.

ostin vasemmistolehtiä sieltä mistä niitä saa. helsingissä on vain pakolliset kuviot: pravda, izvestija, moscow news. viipurin asemalta löysin belgian kommunistipuolueen pää-äänenkannattajan.

kansantalouden näyttelyssä

ihmiset sanoivat bussista ulos tullessaan: nyt on aika syödä. rituaalinsa mukaisesti ne muodostivat jonon tarjoilutiskiltä rappusille ja odottivat. lähdin yksin. ihmisiä. kiinalaisilta näyttäviä. neekereitä. musiikkia suihkulähteitä jäätelöä kameroita sputnikkeja sosialismia paviljonkeja. jouduin näyttelyalueen toiseen päähän. join kahvia hiljaisessa ravintolassa. löysin pyöreän paviljongin jossa myytiin satoja lajeja teetä tai tupakkaa, en muista kumpaa.

leningradista repinoon

junan pyörien päällä
vastapäätä vanhaa naista
puhuimme niillä sanoilla
joita osasin. tiesin
että pian olen kotona
ja todellisuus on toinen
katuja kanavia siltoja
miten sen järjestykseen saisin?

zelenogorsk

taivas yhtyy merelle
maa yhtyy mereen
kävelen maan ja meren rajalla
haluaisin kävellä
taivaan ja meren rajalla
kävelisin kevyesti
en rikkoisi mitään

Sigmund Freud

UNIEN TULKINTA

'Unien tulkinta' on länsimaiden kulttuurihistorian väkevimpiä haasteita. Se on nerokkaan tekijänsä läpimurtoteos, silmäterä ja risti, mistä hän oikeastaan koskaan ei vapautunut. Se on muuttanut maailman ja avannut tien, miltä enää ei ole paluuta.

23/28 mk

**Vuoden 1968
merkittävin
käännöstyö**

**valikoitua kirjallisuutta kaikilta aloilta
uudessa vireässä taskukirjasarjassa**

DELFIINI-KIRJAT

kotimaista kirjallisuutta ja pitkäänkin odotettuja käännöskirjoja, uutuuksia ja vanhoja arvostettuja teoksia uusintapainoksina, kaunokirjallisuutta ja muita kirjoja: parasta proosaa ja runoa, esseitä, näytelmiä, ajankohtaisia tietokirjoja ja kokoomateoksia

OTAVA

tähän mennessä ilmestyneet

Veijo Meri: Manillaköysi

Joel Lehtonen: Kuolleet omenapuut

Ezra Pound: Lukemisen aakkoset

Federico Garcia Lorca: Andalusian lauluja

Dante: Helvetti

Kiirastuli

Paratiisi

Markku Rautonen (toim.): Itä on punainen

Herbert Tingsten: Uhattu Israel

Bertolt Brecht: Setšuanin hyvä ihminen

Timo Hämäläinen (toim.): Sivuääniä
— viestinnästä ja sen välineistä

kevään ohjelmassa mm.

Tuomas Anhava: Kuuntelen vieras
Uuden runon kauneimmat I

Marja-Liisa Vartio: Mies kuin mies,
tyttö kuin tyttö

Albert Camus: Putoaminen

Petronius Arbiter: Trimalkion pidot

Eric Hoffer: Tosiuskovainen

Antti Hyry: Novelleja

Georg Henrik von Wright: Logiikka,
filosofia ja kieli

Ja hinnat ovat todella kohtuulliset, viidestä seitsemään markkaan.

FEODAALIYHTEISKUNNAN

PERINTÖ

HYVINVOINTIVALTIOLE

Lauri Hannikainen

"Vanhoina hyvinä aikoina"

"Vanhoina hyvinä aikoina" oli luonnollista, että vanhempien omaisuus siirtyi perintönä lapsille, sillä vanhemmat ja lapset elivät yhteisessä taloudessa. Siitä syntyi perintöoikeus, jonka asema vahvistui vuosisatojen kuluessa niin, että sitä pidettiin aivan luonnollisena oikeutena. Viime vuosisadalta lähtien tätä "pyhää" oikeutta on valtion toimesta rajoitettu. Syynä siihen on ollut valtion rahantarve, joka tyydytetään verotuksella, sosialistiset opit ym. Yksityisen omistusoikeuden asema on käynyt kyseenalaiseksi.

Ne, joiden perintöoikeutta valtion toimenpiteet heikentävät, eivät pidä muutoksista. Kansalaisilla on se mielikuva, että olemme menossa kohti parempia elinolosuhteita. Siksi kansalaisten on saatava lisää tuloja ja omaisuutta, mutta tietenkään entisiin oikeuksiin ei saa puuttua, sillä se on taaksepäin menoa. Feodaaliyhteiskunnan eduista halutaan nauttia edelleen, ja siihen pyritään lisäksi saamaan hyvinvointivaltion tuottamat edut.

Pari vuotta sitten astui Suomessa voimaan uusi perintökaari, joka supisti perintöön oikeutettujen piiriä. Uuden lain mukaan serkut eivät enää peri toisiaan. Perinnönjättäjän kuollessa on aviopuolisolle

ja rintaperillisille turvattu perintöoikeus, jota testamentilla ei voida kumota muuta kuin osaksi.

Vuoden 1940 perintö- ja lahjaverolain veron määrää koskevia kohtia on useita kertoja muutettu, mutta mitään olennaisia muutoksia ei 25 vuoden aikana ole tehty. Lain mukaan perinnönsaajat on jaettu neljään luokkaan sen mukaan, kuinka läheisiä sukulaisia perinnönjättäjä ja saaja ovat. Testamentinsaajat joutuvat usein korkeimpaan veroluokkaan. Henkilölle, joka on huolehtinut perinnönjättäjästä yli 10 vuotta, on turvattu edullinen veroluokka. Vero on progressiivinen. Alle 2000 markan perintöosuudesta saaja ei lainkaan ole velvollinen maksamaan veroa. Lähimpien sukulaisten veroprosentti on 2—11 %. Muissa veroluokissa prosentti on kaksin-, kolmin- ja viisinkertainen. Kaukaisten sukulaisten ja vieraiden osuudesta voi mennä veroa lähes 55 %, jos perintöosuus on valtava.

Valtiolle perintöverotus ei tuota huomattavaa tuloa. Veron määrä on alle prosentin kaikista verotuloista. Siihen on laskettu mukaan myös köyhäin prosentti (1/8 %), jonka tuotto on mitätön.

On tavattoman miellyttävää saada omaisuutta, jonka kokoamiseksi ei ole tarvinnut nähdä vaivaa.

Yhteiskuntarakenne on muuttunut huomattavasti tällä vuosisadalla. Lapset muuttavat täysi-ikäisiksi tultuaan pois vanhempiansa kodista. He elättävät itsensä omilla tuloillaan. Suhteet vanhempiin heikkenevät. Voiko heillä olla mitään luonnollista oikeutta perintöön?

Ei voida väittää, että kaikki perintönä saatava omaisuus on saatu ansiottomasti. Henkilöt saattavat elää yhteisessä taloudessa, jolloin he molemmat toimivat sen hyväksi. Mahdollisesti henkilö ei ole tehnyt mitään perintönsä eteen, mutta hän ei tulisi toimeen, ellei saisi jostain varoja. Tämä koskee alaikäisiä lapsia, vanhuksia ja sairaita. Tosin eläkkeet ym. antavat turvaa, mutta ne eivät vielä ole riittävän suuria antaakseen mahdollisuuden toimeentuloon. Läheisen ihmisen kuolema aiheuttaa usein elinolosuhteiden väliaikaisen muutoksen, jonka haitat on pyrittävä korvaamaan.

Perinnön saaminen on varsin sattumanvarainen asia. Henkilöllä voi olla 0—10 lasta, 0—10 veljeä jne. Siitä riippuu, paljonko perintöä on saatavissa. Perintöveron progressiivisuus on siinä määrin pieni, että epätasaisuuksia ei siten saada korjatuksi.

Perintöverolaki olettaa, että kaikki kansalaiset omistavat niin paljon, että perinnölle voidaan asettaa alaraja, josta ei mene veroa. Länsimaiden vasemmistopuolueet näyttävät kannattavan sitä. Niiden mielestä tasaus voidaan toimeenpanna verotuksen avulla: pienistä perinnöistä ei kanneta veroa, suurista kannetaan paljon ja perinnön määrälle asetetaan katto, jonka ylimenevä osa tulee valtiolle. Nyky-aikana omaisuus tuo omistajalleen paljon: turvallisuuden tunteen, mahdollisuuden riskeihin, korkoja, mahdollisuuden makeaan elämään, sivistykseen ym. Se on miellyttävää, mutta tämän kaiken pitäisi olla kaikkien kansalaisten oikeutena, kun kerran asumme yhteisessä isänmaassa.

Perintöä eivät saa ne, joiden vanhemmat ovat köyhiä (ovat aina olleet köyhiä). Ainoa, joka vie eteenpäin, on oma kyky. Koska koulutuksen saaminen riippuu varallisuudesta, niin ko. henkilön saama koulutus on vähäinen, ja hänen kykynsä punnitaan kevyiksi. On varsin luonnollista, että nämä ihmiset katkeroituvat yhteiskunnalle. Tuloksena on oppositioasenne tai vieraantuminen. Heidän on kuitenkin tarpeen tullen noustava yhtenä miehenä puolustamaan tätä meille kaikille niin kallista isänmaata.

Henkilön omistusoikeus lakkaa hänen kuollessaan. Hänellä katsotaan olevan oikeus määrätä omaisuutensa käytöstä kuolemansa jälkeen, koska hän on hankkinut omaisuuden omalla työllään. Hän jättää omaisuutensa henkilölle, jonka hän tuntee itselleen läheiseksi. Sitä pidetään luonnollisena. On väitetty, että jos perintöoikeutta rajoitettaisiin, niin se heikentäisi ihmisten työ- ja säästämisaktiiviteettia, koska henkilö ei voisi määrätä työnsä tuloksista vapaasti.

Työaktiiviteetin ensisijaiseksi syyksi ei kuitenkaan ole katsottava omaisuuden luovuttamisoikeutta, vaan omaisuuden keräämistä turvallisuuden takaamiseksi itse työn tekijälle. Täytyy lisäksi muistaa, että lähisukulaisten verotusprosentti on alhainen. Heidän takiaan henkilö saattaisi tehdä työtä, mutta sitä tuskin estäisi se, että kaukaisempi sukulainen tai vieras joutuisi maksamaan runsaamminkin veroa. Säästämis haluun raskas perintövero saattaisi kyllä vaikuttaa. Tämä koskee vain sellaisia, joilla on suuri omaisuus, sillä pienistä perinnöistä vero ei ole korkea. Yhteiskunnassamme katsotaan, että on oltava henkilöitä, joilla on niin paljon varallisuutta, että he voivat kuluttaa tehokkaasti ja lisäksi säästää (sillä säästöjä tarvitaan).

Suomesta puuttuu yleinen mielipide sen puolesta, että on arvokas tapa testamentata omaisuutta valtiolle tai yleishyödylliseen tarkoitukseen. Laki on sillä kannalla; perintöveroa ei kanneta. Valtion mahdin kasvu pelkäävät henkilöt voivat luovuttaa varansa yleishyödylliseen tarkoitukseen; veroakaan ei mene valtiolle. Perhettä pidetään yhteiskuntamme perusyksikkönä. On kannatettavaa, että ihminen tuntee vastuuta lähimmäisistään. Mutta jos nämä tulevat toimeen omin avuin, niin vastuuta taloudellisessa mielessä heidän osaltaan ei tarvitse kantaa. Vastuuta voidaan silloin tuntea vähän kaukaisemmista (mikäli henkilö on isänmaallinen).

Suomessa ollaan aineellisesti menossa kohti parempia aikoja. Sosiaaliturva ja koulutusmahdollisuudet paranevat, palkat suurenevät. Toimeentulo turvataan kaikissa olosuhteissa. Toimeentulo riippuu ihmisen kyvyistä ja tarpeista. Perintöomaisuus ei seuraa mitenkään johdonmukaisesti kykyjä ja tarpeita. Mm. tunnettu englantilainen oikeusoppinut ja sosiologi Morris Ginsberg ('On Justice in Society') pitää perintöoikeuden sattumanvaraisuutta suurimpana epäoikeudenmukaisuutena länsimaisissa yhteiskunnissa.

LISÄÄ LOISTOA

Puuttuiko viimeisistä
painotöistänne loisto?
Vastasiko painoasu
odotuksianne? Ellei, niin
tutkikaapa tätä julkaisua
hieman tarkemmin.
Materiaalina on käytetty
Kaubelart 120 g taide-
painopaperia. Tämä
Kauttuan paperiutuus on
loistava pohja mitä
erilaisimmille paino-
tuotteille. Sen paino-
ominaisuudet ovat todella
hyvät: värinkulutus on
vähäistä, kuivuminen
nopeata. Sileyden ja
kiillon toteatte parhaiten
tästä julkaisusta.

KAUBELART

KAUTTUA

**A. Ahlström Osakeyhtiö
Kauttuan Tehtaat**

Myynti: Suomen Paperitehtaitten
Yhdistys / Paperikonttori

AIKAMME ISLAM

Ajankohtaisin asia nykyajan muslimiyhteiskunnassa on islamilainen kasvatus. Aluksi pitäisi tehdä selväksi, että islamilainen kasvatus ei tarkoita yksinomaan uskonnollista kasvatusta taiteiden ja tieteiden kustannuksella. Islam on ainoa uskonto, joka asettaa tietojen hankkimiselle suuremman painon kuin millekään muulle. Koraanin tekstit ja profeetta Muhammedin opetukset vahvistavat tämän selvästi. "Islamilaisella kasvatuksella" tarkoitetaan tasapainoista kasvatusohjelmaa, joka käsittää kaikki puhtaat ja sovelletut tieteet ja taiteet ja jossa uskonnollisella kasvatuksella on luonnollinen ja oikea paikkansa. Tämä ei johda vaikeuksiin Islamin kohdalla, kuten se johtaisi esim. kristinuskon kohdalla. Tämä johtuu siitä, että Islam suosii rationalismia ja tieteellistä ajattelua eikä mikään Islamissa ole ristiriidassa tieteen kanssa. Tieteellinen ja uskonnollinen kasvatus voidaan yhdistää edullisimmin islamilaisessa kasvatusjärjestelmässä.

Mitä tulee islamilaiseen elämään paluun yksityiskohtiin, omista kyllä muutamat parhaista ehdotuksista tulevat eräiltä ajattelijoilta Euroopan ja Amerikan muslimien joukosta. Tätä kysymystä ovat käsitelleet Mohammed Marmaduke Pickthall, Mohammed Asad ja Maryam Jameelah kirjoissaan ja artikkeleissaan. Vaikka nämä kirjoittajat ovat länsimaisia, jotka ovat vastaanottaneet Islamin viime aikoina, he kaikki tuomitsevat länsimaisen elämistavan ja korostavat, että muslimien on vältettävä sitä, mikäli haluavat antaa Islamille uutta elinvoimaa ja säilyttää islamilaiset arvot. Todellakin, muslimit ilmoittavat tappionsa, jos he omaksuvat länsimaisen teorian elämästä elvyttääkseen nykyisen islamilaisen yhteiskunnan.

Viimeisten kahden vuosikymmenen aikana länsimaiden suhtautuminen Islamiin on paljon muuttunut. Nykyisin Islamilla on monia kannattajia läntisellä pallonpuoliskolla. Tämä johtuu useista tekijöistä erään ollessa ihmisten kasvava tyytymättömyys nykyisiä uskonnollisia perinteitään kohtaan. Nykyisin on melko vaikea julistaa törkeitä vääristyksiä Islamista ihmisten kääntämiseksi siitä pois päin. Tähän tarkoitukseen käytetään kuitenkin ovelampia keinoja. Muutamien ei-islamilaisten kirjailijoiden yleinen menetelmä on esittää sekoitettuja totuuksia ja puolitotuuksia siten, että lukija alkaa tuntea vastenmielisyyttä Islamia kohtaan. Jotkin Gibb'in ja Levy'n kirjoitukset kuvastavat tätä pyrkimystä. Nykyisin suurin osa Islamin vastaisesta kirjallisuudesta tulee kristityiltä lähetyssaarnaajilta ja papeilta. Eräät vääristykset ovat kuitenkin niin näkyviä, että vain herkkäuskoisimmat lukijat uskoisivat niihin. Tällaisia esimerkkejä

on löydettävissä Bartonin ja Brownen töistä. Toisaalta lukuisilla ei-muslimeilla on ollut paljon hyvää sanottavana Islamista. Tyypillisenä esimerkkinä on George Bernard Shaw'n usein siteerattu kirjoituksen kohta:

"Ennustan, että Muhammedin uskonto hyväksytään Euroopassa lähitulevaisuudessa, sillä se on jo alkanut saavuttaa jonkin verran hyväksymistä. Keskiajan papit kuvasivat Islamia synkimmillä väreillä joko tietämättömyydessä tai rikollisessa kiihkossa, mutta heitä johti kohtuuttomuuteen heidän vihansa Muhammedia ja tämän uskontoa kohtaan, hehän pitivät häntä Antikristuksena. Omasta mielestäni on parempi nimittää Muhammedia ihmiskunnan pelastajaksi, ja uskon, että jos sellaiselle miehelle annettaisiin valta nykymaailmassa, hän onnistuisi ratkaisemaan sen pulmat ja antamaan sille rauhaa ja onnea. Kuinka suuresti maailma näitä kaipaakaan... Monet kansastani ja monet kaikista Euroopan kansoista kuuluvat jo Muhammedin uskontoon, joten saatamme sanoa, että Euroopan kääntyminen Islamiin on jo alkanut."

Vaikka monet muslimit ja ei-muslimit ylistävät Islamia on muistettava, että tämä ei itsessään ole kylliksi antamaan Islamille asemaa koeteltuna elämistapana. Muslimien on tehtävä sanoin ja teoin paljon, erikoisesti niiden, jotka ovat tyytyneet vain puhumaan Islamin opetusten viisaudesta. Yksityisen ihmisen tehtävä on todella hyvin yksinkertainen: se käsittää vain hänen oman uskollisuutensa Islamin opetuksille jokapäiväisessä elämässään, ettei hän ajelehdi ympärillä olevien kiusausten ja paheiden mukana.

M. A b d u l